

մինչ բանասրկուին պատրանքով եւ նախա-
մարդոյն անաստուծեամբ յառաջ եկած
պատժական կացքը — տրամուծեամբ
ճնդես որդի, քրտամբք երեսաց քոց կերի-
ցես զհաց քո, հող էիր եւ ի հող դարձցիս
— կենսական էր ու անձնական եւ շարու-
նակ կ'այլկոծէր մտքերը՝ անհամար «ըն-
դէր» ներու եւ «զեւրդ» ներու մղելով աս-
տուածապատիժ աղամորդին: Հարկ անհրա-
ժեշտ էր պատասխանել ստիպողական այս
հարցերու: Կարելի է Ենթադրել նոյն իսկ
անձուկ մտքով Արարածոց կամ ծննդոց
զրոց ամբողջական մեկնութիւն, առանց մով-
սիսեան պատմութեան Գ. եւ Գ. պրոֆեսոր
ու այլ մեկնութեան գոյութեան: Եւ կարե-
ւոր այս մեկնութեան պակասը մեր խնդրոց
նիւթ գրութեան մէջ, կարելի է լուծել
միայն ձեռագրական կորուստ պնդելով:

(Շարունակելի:)

Հ. Ա. ՎԱՐՈՒՄՆԱՆ

**ԼՈՒՍԱՐԱՆՈՂ ՆՈՐԱԳԻՏ ՎԱՆԵՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԸ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊԱՏՐԱՐԻ ՄԱՍԻՆ**

Անցեալ տարի Անգղիացի բանասէր մը՝
(Sir Herman Gallancz) հրատարակեց ի
Լոնդոն լատիներէն ինքնագիր միակ ձեռագ-
րի վրայէն Բասորայի Կարմեղեանց հնագոյն
տարեգրութիւնը, հանդերձ Անգղիերէն տեղ
տեղ ո՛չ այնքան ճշգրիտ ու հարազատ
թարգմանութեամբ: Արդ՝ նոյն գրեթէ միա-
գրեան տարեգրութեան մէջ կը գտնուին
բասորանակ Հայոց մասին հետաքրքրական
ինչ ինչ տեղեկութիւններ, որոնցմէ այս ան-
գամ միայն հետեւեալը յառաջ բերելու կը
փութամ՝ հաւատարմութեւ եւ լուսարանելու
համար ինչ որ արդէն գրած էի Հանդէսիս
մէջ 1927, էջ 333:

Յիշեալ հրատարակութեան վերնա-
գիրն է.

Chronicle of events between the years 1623
and 1733 relating to the settlement of Car-
melites in Mesopotamia (Bassora).

Ասոր 85, 86 էջերու վրայ կը կարդանք
հետագայ տողերը:

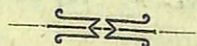
Cum illo sacerdote erat etiam unus epi-
scopus, qui vocabatur Aones, qui etsi exte-
rius non se gereret tam impertinenter, alios
tamen stimulare non cessabat; cui spero
Deus pepercit, errores enim suos detesta-
tus est et fidem Catholicam professus est an-
tiquam moreretur, sicut videbimus anno se-
quenti...

Redeamus ad supradictum Episcopum
Armenum dominum Joannem, qui dum sa-
nus esset satis alienum a religione Catholica
se demonstrabat saltem exterius, interius
enim esse Catholicum mihi pluries protesta-
tus est, sed non posse talem se profiteri
dicebat propter suae gentis respectum, talis
enim respectus majus est vinculum quo solet
diabolus allegare Armenos, paucos quippe
ex eorum doctoribus aut literatis vidi, qui
mihi ingenue non confessi sint, se vere nosse
et scire puritatem fidei Christianae esse
quam docet ecclesia Romana, sed propter
respectum alterius ad alterum, quo diabolus
eos stringit, pauci sunt qui tales se profiteri
exterius audeant, et ex eorum numero fuit
dictus dominus Aones Episcopus qui olim
fuit patriarcha Constantinopolitanus, id est,
pro Armenis intrusus, verus enim patriarcha
est quem nominat, vel saltem confirmat le-
gitimus Sancti Petri successor Pontifex Ro-
manus.

Dictus autem Episcopus Aones suo
patriarchatu non contentus ad Hierosolimi-
tanum inhiebat, pro quo obtinendo multas
in vanum fecit expensas nihil enim obtinuit,
et cum creditoribus, a quibus pro hoc poe-
cunias mutuo acceperat satisfacere non pos-
set, huc se refugere coactus est, et hoc for-
san ex divina providentia, ut saluti suae pro-
viderat, hic enim in morbum decidit, et saepe
saepiusque a nobis visitatus tandem fidem
Catholicam, cum singulari devotione pro-
fessus est die 17a Junii istius anni Domini
1684 et cum bis in morbo confessus et com-
municatus fuisset ingravescente morbo
Sancta Extrema Unctione munitus animam
Deo reddidit die decima Julii, et die sequenti
sepultus est in coemeterio nostro dicto
Haissa Ben Mariam.

Ի Բաղդադ, 8 Նոյ. 1928:

ՆԵՐՍԷՍ Ա. ՄԱՅՆՆԱՆ

**ՖԵԼԻՔՍ ՕՍՎԱԼԴ
ԵՐԿՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԶԱՅԱՍՏԱՆԻ**

ԳԵՐՄ. ԹՐԳՄ.

ՕՏՏՈՅ ՎԻԼՔԵՆՍ

ԳԵՐՄԱՆԵՐԻՆ ԲՆԱԳՐԻՆ ՓՈԽԱԳՐՈՒՄԾ
ՀԱՅԵՐԵՆԻ

(Շարունակութիւն)

Բ.

**ԱՎՆԱՐԿ ՄԸ ԽԱՒԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԼԵՐԱՆՑ ՏԵՍԵԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ**

(Տես երկրախօսական Տախտակ 2:)

3.— Երկրախօսական խաւակարգը Հայաս-
տանի մանաւանդ իւր արեւելեան մասին մէջ՝
լաւ զարգացած է ու ծանօթ: Եւ արդէն
կատարուած է մանրադիտական ուսում-
նասիրութիւն մը բաղմաթիւ ժայթքա-
քարերու (Eruptivgesteine, հրաբխային,
հրածորան քարեր): Սակայն եւ այնպէս
տակաւին ընելը չափազանց շատ բան կայ,
որովհետեւ երկրին երկրախօսական յորի-
նուածօրէն հետազոտութեան մը մինչեւ
այժմ չէ ձեռնարկուած. եւ Տաւրոսի եւ
իւր նախալեւանց, Տարսիսի եւ մինչեւ ան-
գամ դիւրամատչելի Պոնտական երկրա-
մասին երկրախօսական կազմութեան նկատ-
մամբ միայն ցանցաւ տեղեկութիւններ ու-
նինք: Ընդհանրապէս առեալ՝ կենդանա-
կան բարձրաւանդակն այնպէս ծածկուած է
նորածամանակեայ լճադիրտերով ու հրա-
փրփուրներով որ միջակենդանական (meso-
zoisch) եւ հնագոյն քարեր հոն ցանցաւ-
օրէն երեւան կու գան: Յուրա (Jura) կը
նշանակուի միայն արեւելեան եզրալեւանց
մէջ եւ Ուրմիոյ լճին շրջակայքը:

ՆԱԽԱԳԻՏԻՈՆԵԱՆ ՔԱՐԵՐ

4. — Սաստիկ ծալուած, խարխալած
եւ թերթատուած գղձաքարեր (Gneis),
եւ ուրիշ բիւրեղական հերձաքարեր

(Schiefer)՝ Հայաստանի հնագոյն քարերն
են: Ասոնք՝ որչափ տեղեկութիւնները
կը հաստատեն, կը ձգուին Հարաւարեւ-
մուտքէն դէպ ի Հիւսիսարեւելք ուղղու-
թեամբ: Ասոնք կը կազմեն դիմացկուն զան-
գուածներ, որոնք յաջորդող ամէն ծալմանց
դէմ բաւականէն աւելի արդեւելք ազդեցու-
թիւն մը գործած են:

Հայկական Տաւրոսն այն հին զանգուած-
ներուն կարեւորագոյնն է: Կը բաղկանայ փայ-
լարային, քլորիտային, ճարպակային (տալկ) եւ
կաւային հերձաքարերէ, ծալուած մարմոր-
ներէ եւ կրահերձաքարերէ, որձաքարակներէ
(Quarzit) եւ գղձաքարերէ, որոնց մէջ յաճախ
կ'ընկերանան օձակձեր (Serpentin, Վանայ լճի
հարաւային ափը²), հոմահերձաքարեր (Horn-
blende-Schiefer «եղջերափայլ-հերձաքար»),
եւ երբեմն նաեւ հատաքար (կամ գրանիտ)
(Վանիկ՝ քէսերի ձորի մէջ), կամ զտաքար
(Diorit⁵⁸, ի Մուկուս եւ Շիրվան): Հերձաքա-
րային այս զանգուածը կը տարածուի յամենայն
դէպս Ռովանդուզէ սկսեալ դէպ ի արեւմուտք
մինչեւ Ուզունեայլա (Ալպիտանի հիւսիսա-
կողմը). ուր ասոնց վրայ դեռնեան քա-
քեր⁹⁵ նստած են: Միեւնոյն աղերսը կը տես-
նուի Տաւրոսի ամէնէն աւելի արեւելեան
ծայրն ալ:

Փայլար-հերձաքարի եւ ծալուած մարմորի
յաճախ փոխնիփոխ իրարու յաջորդելը կրնանք
դիտել օրինակի համար Վանայ լճի վրայ գրտ-
նուող Գատուանի քով, ուր միայն իսկ 100'
տարածութեան վրայ հետեւեալ հատածն
երեւան բերուած է², այսինքն՝

1. Մութ գորշ, թերթահերձ մարմոր՝ կրա-
սպաթի երակներով, 25'.
2. Բաց գուևով որձաքարային փայլարահեր-
ձակ (Quarzglimmerschiefer), 20'.
3. Բաց-կանաչ, քլորիտային փայլարահեր-
ձակ որձաքարի աչքերով, 25'.
4. Մութ գորշ, թերթահերձ մարմոր՝ կրա-
սպաթի երակներով, 30'.

Եփրատի վրայ կապան-Մատենի մէջ ալ
նման հատած մը կը գտնուի⁹², այսինքն՝

1. Ճերմակ, շաքարահատիկի մեծութեամբ
կամ աւելի մեծահատիկ կիր.
2. կապոյտ, թերթահերձ կիր.
3. Փայլարահերձակ (Glimmerschiefer փայ-
լար-հերձաքար).